

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Мін'юст

вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ, 01001

тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83

E-mail: callcentre@minjust.gov.ua, themis@minjust.gov.ua,

Web: <http://www.minjust.gov.ua>,

код згідно з ЄДРПОУ 00015622

Міністерство фінансів України

На виконання доручення Прем'єр – міністра України від 21 січня 2020 року № 1371/1/1-21 (до звернення Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики від 15 січня 2021 року № 04-32/10-2021/8980) у Міністерстві юстиції здійснено правову експертизу проекту Закону України «Про відновлення порушених прав споживачів фінансових послуг» (далі – проект Закону), реєстр. № 4557 від 29 грудня 2020 року, внесеного народними депутатами України Леоновим О.О. та Дмитруком А.Г., і в межах компетенції повідомляється таке.

З огляду на те, що відповідальним за підготовку проекту експертного висновку Кабінету Міністрів України до проекту Закону, ініційованого народними депутатами України, визначено Міністерство фінансів України, вважаємо, що позицію стосовно підтримки чи не підтримки проекту Закону має висловити саме згаданий державний орган.

Водночас під час визначення позиції щодо підтримки чи не підтримки проекту Закону в межах підготовки проекту експертного висновку Кабінету Міністрів України до проекту Закону Міністерство юстиції України пропонує врахувати наступне.

1. Частина другу, четверту статті 2 проекту Закону пропонується викласти у такій редакції:

«Кредитори за письмовою заявою Позичальників, які мають діючі виконані або невиконані (на момент набуття чинності цим Законом) зобов'язання за споживчими кредитами, зобов'язані провести реструктуризацію зобов'язань за вищезазначеними кредитами на умовах і в порядку, визначеному цим Законом».

«У разі відступлення Кредиторами права вимоги за кредитами, укладеними до моменту набуття чинності цим Законом, іншим особам, які не є банками, Кредитор зобов'язаний повернути заборгованість за кредитами на свій баланс та здійснити їхню реструктуризацію на умовах, передбачених цим Законом. Юридична чи фізична особа, якій відступлено право вимоги за кредитом зобов'язана одночасно з поверненням права вимоги за кредитом повернути Кредитору його заставу або отримані кошти від реалізації предмета застави».

Проте, відповідно до частини третьої статті 5 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) акт цивільного законодавства не має зворотної дії у часі, крім випадків, коли він пом'якшує або скасовує цивільну відповідальність особи.

Позицію щодо незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів неодноразово висловлював Конституційний Суд України.

Так, згідно з висновками щодо тлумачення змісту статті 58 Конституції України, викладеними у рішеннях Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року № 1-зп, від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99, від 5 квітня 2001 року № 3-рп/2001, від 13 березня 2012 року № 6-рп/2012, закони та інші нормативно-правові акти поширюють свою дію тільки на ті відносини, які виникли після набуття законами чи іншими нормативно-правовими актами чинності, дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється із втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце. Тобто дія закону та іншого нормативно-правового акта не може поширюватися на правовідносини, які виникли і закінчилися до набрання чинності цим законом або іншим нормативно-правовим актом.

З огляду на наведене, відповідні положення проекту Закону потребують доопрацювання.

2. Частиною третьою статті 2 проекту Закону пропонується встановити, що банки і інші кредитори, яким було переуступлено право вимоги в позасудовому порядку, та, якими здійснена перереєстрація майна позичальника, або відкриті виконавчі провадження на підставі нотаріального напису, зобов'язані зупинити виконавчі провадження та відновити власність позичальників.

При цьому, статтею 1 проекту Закону визначено, що кредитор це – виключно банк, який діє на території України та надав грошові кошти в іноземній валюті фізичним особам-резидентам України за кредитними договорами.

З огляду на вказане частина третя статті 2 проекту Закону потребує редакційного доопрацювання.

3. Першим реченням частини третьої статті 3 проекту Закону пропонується встановити, що банк за письмовою заявою Позичальника – фізичної особи - резидента, який мав, чи має зобов'язання за договором про надання споживчого кредиту в іноземній валюті, протягом місяця з моменту отримання заяви, здійснює перерахунок заборгованості за курсом, який діяв на дату надання кредиту.

При цьому, згідно з частиною другою статті 2 проекту Закону Кредитори за письмовою заявою Позичальників, які мають діючі виконані або невиконані (на момент набуття чинності цим Законом) зобов'язання за споживчими кредитами, зобов'язані провести реструктуризацію зобов'язань за вищезазначеними кредитами на умовах і в порядку, визначеному цим Законом.

Таким чином, з метою уникнення дублювань нормативних положень, вказане потребує узгодження між собою.

4. Частиною сьомою статті 3 проекту Закону передбачається, якщо в результаті перерахунку сплачених платежів за зобов'язаннями, здійсненими

Позичальниками протягом всього періоду користування кредитом з урахуванням сплачених процентів у національній валюті, зобов'язання Позичальника виявляться невиконаними, банк укладає додаткову угоду про внесення змін та доповнень до договору про надання кредиту в іноземній валюті на залишок заборгованості, перерахований у національну валюту за курсом його отримання. Одночасно з договором про внесення змін та доповнень до договору про надання споживчого кредиту в іноземній валюті між банком та позичальником підписується графік платежів за кредитом у національній валюті, який є невід'ємною частиною відповідної додаткової угоди та визначає розмір щомісячного платежу, з урахуванням вимог Закону України «Про захист прав споживачів», відповідно до якого розмір щомісячних платежів з обслуговування кредитів, не повинна перевищувати 35 відсотків сукупного місячного доходу сім'ї, включаючи збільшення строку кредитування.

Однак слід відмітити, що Закон України «Про захист прав споживачів» не містить положень щодо складання графіку платежів за кредитом, натомість відповідні положення містяться в Законі України «Про споживче кредитування».

Аналогічне стосується й пункту 5 статті 7 «Прикінцеві положення» проекту Закону, в частині посилання на Закон України «Про захист прав споживачів».

У зв'язку з наведеним частина сьома статті 3 та пункт 5 статті 7 «Прикінцеві положення» проекту Закону потребують доопрацювання.

5. Абзацом шостим частини дев'ятої статті 3 проекту Закону передбачається, що нотаріус зобов'язаний посвідчити зміни до договорів забезпечення (договору застави рухомого майна) та здійснити інші нотаріальні дії, пов'язані з оформленням таких змін, розмір плати за що не повинен перевищувати 500 (п'ятсот) гривень. Всі необхідні дії, пов'язані з державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно, на підставі проведення реструктуризації проводяться безоплатно.

Проте, варто зазначити, що порядок правового регулювання діяльності нотаріату в Україні встановлює Закон України «Про нотаріат» (далі – Закон).

Оплата вчинюваних нотаріальних дій регламентована статтями 19 та 31 Закону.

Так, за вчинення нотаріальних дій державні нотаріуси справляють державне мито у розмірах, встановлених чинним законодавством (стаття 19 Закону).

Приватні нотаріуси за вчинення нотаріальних дій справляють плату, розмір якої визначається за домовленістю між нотаріусом та фізичною або юридичною особою (стаття 31 Закону).

Разом з цим статтями 34, 54 Закону передбачено, що нотаріуси посвідчують правочини, які згідно із законом підлягають обов'язковому нотаріальному посвідченню. На вимогу фізичної або юридичної особи будьякий правочин з її участю може бути нотаріально посвідчений.

Однак є незрозумілим які інші нотаріальні дії, пов'язані з оформленням змін до договору, має вчиняти нотаріус.

Водночас зауважуємо, що згідно з частиною другою статті 35 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» фінансове забезпечення державних реєстраторів (крім приватних нотаріусів) здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

Фінансування ведення та функціонування Державного реєстру прав здійснюється за рахунок коштів державного бюджету (частина четверта статті 35 вказаного Закону).

Відповідно до статті 11 Закону України «Про адміністративні послуги» розмір плати за надання адміністративної послуги (адміністративного збору) і порядок її справляння визначаються законом з урахуванням її соціального та економічного значення. Крім того, саме Закон є спеціальним нормативно-правовим актом, що, поряд з іншим, визначає розмір адміністративного збору за проведення державної реєстрації прав, а також категорії осіб, які звільняються від його сплати.

З огляду на наведене, відповідні положення проекту Закону потребують доопрацювання.

6. Частиною третьою статті 4 проекту Закону передбачається, що у випадку смерті Позичальника, Кредитор зобов'язаний за заявою особи, яка прийняла спадщину, провести реструктуризацію у відповідності до цього Закону, не очікуючи закінчення терміну відведеного законодавством для прийняття спадщини.

Проте, вказана редакція проекту Закону не узгоджується з положеннями книги шостої ЦК щодо спадкування.

Так, законодавцем для прийняття спадщини встановлено строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини (частина перша статті 1270 ЦК).

Вказаний строк встановлено за для того, щоб усі спадкоємці мали змогу звернутися до нотаріуса для прийняття спадщини, а нотаріус з'ясував коло спадкоємців. Водночас аналізуючи положення статей 1222, 1223, 1268, 1272 ЦК поняття «спадкоємець» та «особа, яка прийняла спадщину» можуть бути не тотожними.

Зокрема, у спадкоємця (особи, яка прийняла спадщину) після спливу строку, встановленого законодавством для прийняття спадщини, може не виявитися підстав для закликання до спадкоємства або спадщина була ним прийнята не у встановлений законом спосіб.

Також варто зазначити, що згідно з частиною першою статті 1282 ЦК спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Кожен із спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині.

Таким чином, вимоги кредиторів можуть бути задоволені спадкоємцями, які належним чином оформили права на спадщину.

З огляду на викладене, пропонуємо частину третю статті 4 проекту Закону виключити.

7. Частина шоста статті 6 проекту Закону забороняє звертати стягнення на нерухоме майно, яке використовується як місце постійного проживання

Позичальника/майнового поручителя споживчого кредиту з проживаючими в ньому малолітніми дітьми, або є об'єктом незавершеного будівництва нерухомого житлового майна, яке перебуває в іпотеці до завершення реструктуризації кредиту та втрати чинності Закону «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті».

Проте, слід враховувати, що відповідно до статті 6 Сімейного кодексу України правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

З огляду на наведене, вважаємо за необхідне звернути увагу на необхідність доповнення проєкту Закону положеннями, які враховуватимуть права неповнолітніх дітей.

8. Пунктом 4 статті 7 «Прикінцеві положення» проєкту Закону пропонується встановити, що Національний банк відповідно до статті 16 Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 року не застосовує до резидентів, винних у порушенні правил валютного регулювання і валютного контролю, міри відповідальності (фінансові санкції) за здійснення операцій з валютними цінностями, що потребують одержання ліцензій Національного банку України згідно з пунктом 4 статті 5 цього Декрету, без одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України - штраф у сумі, еквівалентній сумі зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій.

Проте слід враховувати, що Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» втратив чинність 07 лютого 2019 року.

Натомість, правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій і уповноважених установ та встановлює відповідальність за порушення ними валютного законодавства наразі регулює Закон України «Про валюту і валютні операції».

9. Пунктом 5 статті 7 «Прикінцеві положення» проєкту Закону пропонується «в Прикінцевих та перехідних положеннях зі статті 25¹ «Спеціальні положення, пов'язані з досудовими процедурами санації» Кодексу України з процедур банкрутства (Книга четверта. Відновлення платоспроможності фізичної особи): повністю виключити пункт 5 «Установити, що протягом п'яти років з дня введення в дію цього Кодексу заборгованість фізичної особи, що виникла до дня введення в дію цього Кодексу, за кредитом в іноземній валюті, який забезпечений іпотекою квартири або житлового будинку, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника, реструктуризується за процедурою неплатоспроможності фізичної особи згідно з планом реструктуризації або з мировою угодою з урахуванням особливостей, встановлених цим пунктом» і далі за текстом.».

Слід зазначити, що Прикінцеві та перехідні положення Кодексу України з процедур банкрутства (далі – Кодекс) не містять статей і складаються з пунктів.

Підпунктом 14 пункту 3 Прикінцевих та перехідних положень Кодексу Закон України «Про фінансову реструктуризацію» доповнено статтею 25¹ щодо спеціальних положень, пов'язаних з досудовими процедурами санації. Зазначена стаття складається з трьох частин.

Разом з тим, виходячи зі змісту запропонованих змін, проектом Закону пропонується виключити пункт 5 Прикінцевих та перехідних положень Кодексу, яким встановлений порядок реструктуризації заборгованості фізичної особи, що виникла до дня введення в дію Кодексу, за кредитом в іноземній валюті, який забезпечений іпотекою квартири або житлового будинку, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника. Кодексом визначено особливості здійснення реструктуризації та порядок погашення заборгованості фізичних осіб за кредитами в іноземній валюті виключно у разі відкриття господарським судом провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи.

Крім того, пунктом 3 статті 7 «Прикінцеві положення» проекту Закону пропонується встановити, що законодавчі та інші нормативно-правові акти, прийняті до набрання чинності цим Законом, будуть застосовуватись у частині, що не суперечитиме цьому Закону.

Окремо слід зазначити, що відповідно до статті 4 проекту Закону позичальники, які мають заборгованість перед кредитором, матимуть право протягом року з дня набрання чинності цим Законом, звернутися до кредитора з заявою про реструктуризацію зобов'язань за споживчим кредитом. При цьому пунктом 5 Прикінцевих та перехідних положень Кодексу встановлено, що заборгованість фізичної особи за кредитом в іноземній валюті може бути реструктуризована протягом п'яти років з дня введення в дію Кодексу, тобто з 21 жовтня 2019 року.

Таким чином, у разі виключення пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень Кодексу зменшується строк, протягом якого боржник має можливість реалізувати своє право на реструктуризацію боргів за кредитом в іноземній валюті. Зазначене суперечить положенням статті 22 Конституції України, якою встановлено, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Враховуючи, що положення Кодексу не поширюються на регулювання питання погашення боргів поза межами судових процедур у справах про неплатоспроможність та встановлюють більший, ніж запропонований проектом Закону, строк для реалізації права боржника на реструктуризацію боргів, вважаємо недоцільним виключення пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень Кодексу.

10. Пунктом 6 статті 7 «Прикінцеві положення» проекту Закону пропонується визнати таким, що втратив чинність, Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті».

При цьому згідно з абзацом шостим статті 6 проекту Закону *забороняється звертати стягнення на нерухоме майно, яке використовується як місце постійного проживання Позичальника/майнового поручителя споживчого*

кредиту з проживаючими в ньому малолітніми дітьми, або є об'єктом незавершеного будівництва нерухомого житлового майна, яке перебуває в іпотеці до завершення реструктуризації кредиту та втрати чинності Закону «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті».

Крім того слід враховувати, що відповідно до пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень Кодексу України з процедур банкрутства Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» втрачає чинність через вісімнадцять місяців з дня введення в дію цього Кодексу.

Враховуючи наведене проєкт Закону в цій частині потребує перегляду.

11. Підпунктом 1 підпункту 7.1 пункту 7 статті 7 «Прикінцеві положення» проєкту Закону пропонується частину третю статті 13 ЦК викласти у такій редакції: «3. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах, у тому числі подвійне стягнення одного і того боргу з однієї і тієї ж особи за одним і тим же договором, різними способами примусового стягнення; встановлення непропорційно великої суми компенсації, або неустойки, чи пені, або штрафу в розмірі, що перевищує понад п'ятдесят відсотків вартість продукції (товару, роботи, послуги).».

Слід зазначити, що чинною редакцією частини третьої статті 13 ЦК передбачено, що не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

У свою чергу звертаємо увагу, що пропонувані зміни стосуються тих умов, домовленість щодо яких може бути досягнута самими сторонами при укладенні конкретного договору.

Так, відповідно до частини першої статті 628 ЦК зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

Договір є обов'язковим для виконання сторонами (частина перша статті 629 ЦК).

При цьому пунктом 3 частини першої статті 3 ЦК визначено, що однією із загальних засад цивільного законодавства є свобода договору.

Відповідно до статті 6 цього Кодексу сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (частина перша статті 627 ЦК).

Тобто у разі, якщо сторони в договорі визначили відповідні умови, якими передбачається, зокрема встановлення непропорційно великої суми компенсації, або неустойки, чи пені, або штрафу в розмірі, що перевищує понад п'ятдесят відсотків вартість продукції (товару, роботи, послуги) тощо, то їх не можна вважати діями, що вчиняються з наміром завдати шкоди особі, або іншою формою зловживання правом.

З огляду на наведене, вважаємо, що пропонувані проєктом Закону положення підлягають виключенню як такі, що є спірними та неоднозначними і суперечать свободі договору.

12. Підпунктом 2 підпункту 7.1 пункту 7 статті 7 «Прикінцеві положення» проекту Закону пропонується частину третьої статті 16 ЦК викласти у такій редакції: «3. Суд відмовляє у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень частин другої – п'ятої статті 13 цього Кодексу.»

При цьому статтею 13 ЦК регламентовано межі здійснення цивільних прав.

У зв'язку з цим слід зазначити, що відповідно до частини першої статті 15 ЦК кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

13. Згідно з частиною першою статті 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства.

Відповідно до частини першої статті 7 вищезазначеного Закону кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом.

При цьому слід враховувати, що право на судовий захист у спорі двох осіб рівною мірою належить кожній з них. Відтак винятково незалежний, неупереджений та справедливий суд, дослідивши всі обставини справи, зокрема в частині меж здійснення цивільних прав з урахуванням наявності чи відсутності факту їх зловживання, уповноважений на свій власний розсуд прийняти рішення про відмову особі у захисті її цивільного права та інтересу.

З огляду на наведене, на нашу думку, відповідні положення проекту Закону підлягають виключенню.

Крім того, звертаємо увагу, що пунктом 7 статті 7 «Прикінцеві положення» проекту Закону пропонується внесення змін до низки інших законодавчих актів, зокрема Закону України «Про іпотеку». При цьому текст проекту Закону не містить тих положень про внесення змін до Закону України «Про іпотеку», які відображені в порівняльній таблиці, та є досить спірними стосовно можливості їх прийняття.

Отже, враховуючі відповідні зауваження, проект Закону потребує доопрацювання.

14. Підпунктом 4.2 пункту 7 статті 7 «Прикінцеві положення» проекту Закону пропонується внести зміни до статті 205 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), доповнивши частину першу пунктами 8 – 10, відповідно до яких суд закриває провадження у справі, якщо кредитор звернувся з позовом про стягнення того ж розміру боргу за тим же правочином, за яким на час звернення до суду кредитором, було вчинено виконавчий напис нотаріуса про звернення стягнення на майно в рахунок погашення розміру боргу за таким правочином, тобто подвійне стягнення, а також, якщо розглядається позов про звернення стягнення заставного (іпотечного) майна (коштами) в рахунок погашення розміру боргу за правочином, якщо набрало законної сили судове рішення про стягнення того ж розміру боргу за тим же правочином грошовими коштами чи валютними цінностями (заставного (іпотечного) майна), тобто подвійне стягнення.

Щодо цього зазначаємо, що підстави закриття провадження у цивільній справі визначені статтею 255 ЦПК України.

Закриттям провадження у справі є форма закінчення розгляду цивільної справи без винесення судового рішення у зв'язку із виявленням після відкриття провадження обставин, з якими закон пов'язує неможливість подальшого судового розгляду справи.

Так, пунктами 2 та 3 частини першої статті 255 ЦПК України передбачено, що суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо: відсутній предмет спору; набрали законної сили рішення суду або ухвала суду про закриття провадження у справі, ухвалені або постановлені з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили за тими самими вимогами.

Отже, закриття провадження у справах у разі відсутності предмету спору, а також наявності рішення суду щодо того ж самого предмету спору вже врегульовано положеннями пунктів 2 та 3 частини першої статті 255 ЦПК України.

Враховуючи наведене, внесення запропонованих змін до ЦПК України вважаємо недоцільними.

Крім того, у проєкті Закону порушені вимоги нормопроектувальної техніки.

Відповідно до правил нормопроектувальної техніки якщо вносяться зміни до закону, викладеного в новій редакції, зміни вносяться до оновленого тексту цього закону з посиланням на джерело його опублікування. На всі попередні редакції оновленого закону посилання не робиться.

У той же час проєктом Закону пропонується внести зміни до статті 205 Цивільного процесуального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 42 від 15.10.2004, ст. 492).

15. Проєкт Закону в цілому потребує значного редакційного доопрацювання, з метою уникнення використання розмовної лексики, виправлення орфографічних помилок та вилучення коментарів до окремих статей.

Заступник Міністра

Олександр БАНЧУК